

УДК 796.0111: 378.147

**Гладощук Олександр Григорович**  
кандидат педагогічних наук, доцент  
завідувач кафедри фізичного виховання  
Дніпровський державний технічний університет  
м. Кам'янське, Україна  
alex.gladoshchuk@gmail.com

## ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ПО ФОРМУВАННЮ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

**Анотація.** В статті розглянуті проблемні питання сучасної вищої освіти по формуванню фізкультурно-оздоровчої самоорганізації майбутніх висококваліфікованих фахівців технічних галузей виробництва. Орієнтація системи вищої освіти на формування професійної компетентності майбутніх фахівців вимагає створення освітнього середовища, що спонукає до реалізації стратегічних цілей і завдань розвитку суспільства. Мета статті: аналіз освітнього процесу вищого технічного навчального закладу по формуванню фізкультурно-оздоровчої самоорганізації майбутніх висококваліфікованих фахівців технічних галузей виробництва та охарактеризувати особливості студентського середовища щодо ціннісного ставлення до здоров'я особистості. Використані методи дослідження: психолого-педагогічне спостереження; анкетування; методи психологічної діагностики, фізіологічні методи (пульсометрія, тонометрія, функціональні проби); методи рухових тестів. Результати дослідження: Обґрунтовані та експериментально перевірені педагогічні умови, які забезпечують ефективність формування фізкультурно-оздоровчої самоорганізації, ведення здорового способу життя сучасними студентами та орієнтують молодь на якісно активне, позитивно заряджене (здоров'язберігаюче) середовище у вищому технічному навчальному закладі.

**Ключові слова:** самоорганізація, середовище, компетентність, студентська молодь, здоров'я, освіта, особистість.

**Вступ.** Освітнє середовище вищого технічного навчального закладу є одним з провідних факторів розвитку особистості, надає можливість студентській молоді ідентифікувати себе в соціумі, задовольнити власні потреби в навчанні, сприймати освіту як особистісну цінність. Особливого значення набуває вплив освітнього середовища в процесі підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців технічного профілю. Удосконалення навчально-виховного процесу вищої школи здійснюється в контексті сучасних освітніх тенденцій, а саме: масового характеру освіти і його безперервності; орієнтації освіти на нововведення; урахування специфіки майбутньої професійної діяльності. Підготовка сучасного фахівця спрямована не тільки на заволодіння ним знань, умінь і навичок, а й на адаптацію до умов майбутньої професійної діяльності. Орієнтація системи вищої освіти на формування професійної компетентності майбутніх висококваліфікованих фахівців технічного профілю вимагає створення освітнього середовища, що спонукає до реалізації стратегічних цілей і завдань розвитку суспільства [5, с.126].

Фундаментом прогресивного розвитку кожної країни та всього цивілізованого суспільства є сама людина, від якої суспільство потребує не тільки професійні знання, навички, відповідальність та дисципліну. Головними рисами людини повинні бути його культура, духовність, творчий потенціал та компетентність [3, с.87]. Тільки людина, яка відповідальна, компетентна, постійно в процесі розвитку та вдосконалення, – суб'єкт інноваційної, високотехнологічної та професійної діяльності, яка реалізує свій унікальний творчий потенціал, буде визначати розвиток постіндустріального суспільства.

**Аналіз досліджень та публікацій.** Сучасна система освіти, яка розвивається в умовах статусності відповіді на потреби людини знайти своє місце і можливості до самоорганізації та самореалізації у новому глобальному просторі, своїми орієнтирами починає вбачати не лише знання, уміння й навички, але й загальну фізичну, психологічну, моральну складову людини. Загальна спрямованість на гармонійних розвиток особистості визначає головну мету сучасної освіти як розвиток можливостей особистості,

які потрібні їй самій та суспільству, як включення її в соціально-ціннісну діяльність [2, с.187].

У зв'язку з цим ряд вітчизняних а також російських та білоруських науковців (А.Андреев, Г.Апанасенко, В.Бальсевич, Г.Грибан, О.Дубогай, Т.Гущина, Л.Лубишева, В.Приходько, В.Ясвін та інші) виносять питання про створення сприятливого середовища у вищому навчальному закладі. Таке середовище має сприяти становленню у психофізіологічній системі молоді людини особових якостей, що у подальшому житті дадуть можливість справлятися з новими завданнями, результативніше вирішувати старі питання та самовиховуватися протягом усього життя. Проблемою створення сприятливого середовища або особистісноорієнтованого підходу в освіті, протягом останнього десятиліття, займаються також визнані міжнародної науковою спільнотою провідні вчені (Р.Баркер, Е.Віллемс, Дж.Гібсон, О.Дункан, Л.Шноре та інші).

**Метою** проведеного нами дослідження було зробити аналіз освітнього процесу вищого технічного навчального закладу по формуванню фізкультурно-оздоровчої самоорганізації майбутніх висококваліфікованих фахівців технічних галузей виробництва та охарактеризувати особливості студентського середовища щодо ціннісного ставлення до здоров'я особистості.

**Завдання дослідження:** визначити сутність та значення освітнього здоров'язберігаючого середовища у вищому технічному навчальному закладі; визначити показники ефективності управління освітнім середовищем по формуванню фізкультурно-оздоровчої самоорганізації майбутніх висококваліфікованих фахівців технічних галузей виробництва.

**Методи дослідження.** Для вирішення поставлених завдань використовувалися методи дослідження: психолого-педагогічне спостереження з метою з'ясування рівня мотивованості студентської молоді на досягнення успіху в діяльності; анкетування; методи психологічної діагностики з метою оцінки психічного стану осіб, психоемоційної реакції на навантаження; фізіологічні методи (пульсометрія, тонометрія, функціональні проби) з метою виявлення функціонального стану здоров'я; методи рухових

тестів з метою визначення індивідуальних рухових здібностей студентів.

**Виклад основного матеріалу.** На сучасному етапі розвитку технічної освіти Л.Товажнянський визначив ряд узагальнених завдань підготовки фахівців. Серед них, зокрема, гуманітарна підготовка, самопізнання та саморозвиток професіоналізму, здібностей до самостійного мислення та самоорганізації, готовність до конкурентної боротьби, формування духовності, моральності, естетичних ідеалів та смаків, індивідуальної та професійної психофізичної культури [4, с.5].

Змістовий і системний аналіз компетентнісного підходу до навчальної діяльності з фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчих заходів в університетах дозволили виділити складові фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх висококваліфікованих фахівців. Основною ідеєю є те, що фізкультурно-оздоровчі компетентності студентів забезпечують процес саморозвитку і самовдосконалення, збереження здоров'я, підтримання високого рівня фізичної підготовленості і працездатності, дотримання здорового способу життя, наявність умінь і навиків залучити до цього інших у процесі професійної діяльності [1, с.9].

Оздоровча, рекреаційна фізична культура має свою предметно-цільову функціональну спрямованість в певній сфері життєдіяльності людини – сфері вільного часу. Поняття «рекреація» (від лат. *Recreatio*) означає відновлення, відтворення, оновлення, відпочинок, елементи розваги, ігри, цікавості. Провідним критерієм в аналізі функцій (цілей і завдань) фізкультурно-оздоровчої самоорганізації виступають потреби людини в відтворенні і відновленні його життєвих сил. У зв'язку з цим фізкультурно-оздоровча самоорганізація має специфічний функціональний аспект, спрямований на задоволення потреб особистості і суспільства в розвитку і вдосконаленні біологічної (фізичної) природи людини, і загальнокультурний, що забезпечує потреби в розвитку соціальних і духовних його якостей.

Для вирішення проблеми удосконалення культури здоров'я, формування фізкультурно-оздоровчої самоорганізації та ведення здорового способу життя сучасних студентів, ми запропонували реалізацію педагогічних умов орієнтування студента на якісно активне, позитивне (здоров'язберігаюче) середовище у вищому технічному навчальному закладі. Реалізація педагогічних умов орієнтування студента на ведення здорового способу життя в Дніпровському державному технічному університеті здійснюється в рамках фізкультурно-оздоровчої освіти та Концепції виховної роботи університету. Навчальна дисципліна «Фізична культура», на нашу думку, сприяє інформаційному орієнтуванню студента на здоровий спосіб життя за рахунок поєднання двох компонентів – базового (обов'язкового) та елективного (для вирішення окремих задач). Оптимальне поєднання змісту базового та елективного компонентів програми дисципліни «Фізична культура» ми пов'язуємо з реалізацією з одного боку отримання інформації від студентів, а з іншого – надання більш повної інформації студентам в теоретичному і практичному розділах програми щодо орієнтування їх на здоровий спосіб життя.

Зміст і організація педагогічного експерименту відбувалися відповідно до зазначених і на теоретичному рівні обґрунтованих педагогічних умов вдосконалення культури зміцнення здоров'я сучасних студентів. В дослідженні приймали участь 48 студентів, що навчаються на факультеті «Електроніки та комп'ютерної техніки», з яких були сформовані дві

групи: експериментальна (ЕГ) та контрольна (КГ) по 24 студента кожна. Підготовка студентів з предмету «Фізичне виховання» (теоретична і практична) здійснювалася поетапно. Перший етап – вступний (I курс), метою якого було отримання первинної інформації (анкетування). На другому етапі – основний (II – III курс), проводилось психолого-педагогічне спостереження; надання теоретичного матеріалу; отримання показників з ЗФП та ігрових видів спорту. Для експериментальної групи, на другому етапі нашого дослідження, була розроблена комплексна програма тренувальних впливів, спрямована на забезпечення високої загальної працездатності й витривалості, формування теплової стійкості організму, поліпшення функцій центральної нервової системи, дихального апарату, розвиток сили й статичної витривалості основних м'язових груп, загальної спритності, координації рухів і високої енергетики. Третій етап – завершальний (VI курс). На початку першого (вступного) етапу для отримання інформації стосовно рівня знань студентів першого курсу з основ валеології, відношення їх до фізичної культури та здорового способу життя нами було проведено анкетне опитування.

З урахуванням завдань нашого дослідження було запропоновано визначити систему критеріїв за параметрами інтелектуальної (теоретичної та практичної) готовності студентів по формуванню культури здоров'я та ведення здорового способу життя. Визначені критерії дозволили нам виділити (за характером вирішення оздоровчих завдань) рівні готовності студентів – високий (В), середній (С), низький (Н).

Визначення попереднього та підсумкового рівнів теоретичного компонента інтелектуальної готовності відбувалося за допомогою заздалегідь підготовлених експертів (більшість з яких брали безпосередню участь у експерименті корекції змісту навчальних дисциплін). Експерти повинні були оцінити знання студентів відповідно до кожного з п'яти запропонованих нами блоків (1 блок – «Культура здоров'я особистості як соціально-педагогічна проблема», 2 блок – «Здоровий спосіб життя», 3 блок – «Сутність і зміст формування культури здоров'я студентів», 4 блок – «Оздоровчі технології та методики їх застосування», 5 блок – «Індивідуальна оздоровча система»). За допомогою визначення середнього арифметичного показника стосовно блоків знань було з'ясовано загальні рівні теоретичного компонента інтелектуальної готовності студентів.

При визначенні рівнів практичного компонента інтелектуальної готовності студентів були застосовані такі ж умови, як і в попередньому випадку. За допомогою експертів у студентів оцінювались відповідно організаційні, гностичні, конструктивні, комунікативні вміння.

Отже, порівнюючи показники контрольної й експериментальної груп, відмічається суттєва перевага останньої. В ході експерименту, стосовно практичного компонента, отримані дані підтверджують ефективність запропонованих педагогічних умов щодо формування у студентів необхідних умінь та навичок по удосконаленню культури зміцнення власного здоров'я під час навчання у вищому навчальному закладі.

В Дніпродзержинському державному технічному університеті для активізації студентського життя, формування фізкультурно-оздоровчої самоорганізації, ведення здорового способу життя організовується ціла низка спортивних, фізкультурно-оздоровчих та рекреаційних заходів. Щорічно проводиться спартакіада для студентів денної форми навчання (десять

видів сорту), спартакіада для студентів, що мешкають у гуртожитку, фізкультурно-оздоровче свято «Тиждень здоров'я», легкоатлетичні пробіги (осінь, весна), відкритий Кубок ректора з силового багатоборства та багато інших спортивних та туристичних заходів.

Всі ці спортивні, фізкультурно-оздоровчі, рекреаційні та туристичні заходи проводяться на навчальних та туристичних базах університету. В розпорядженні студентської молоді стадіон «Буревісник», три спортивні зали, спортивно-оздоровчий табір. Стадіон «Буревісник» знаходиться на території молодіжного парку на березі річки Дніпро у підніжжя дніпровського пагорба. Стадіон є стандартною спортивною спорудою, яка включає: футбольне поле, 400-метрову легкоатлетичну доріжку, два спортивні майданчики (волейбольний, баскетбольний), гімнастичний майданчик та адміністративну будівлю. Біля стадіону побудовані пішохідні доріжки, які використовуються як «Доріжки здоров'я». Викладачами кафедри фізичного виховання розроблені п'ять маршрутів за рівнями складності. Окремо є доріжка для скандинавської ходи.

Для проведення фізкультурно-оздоровчої, рекреаційної та туристичної роботи у Дніпродзержинському державному технічному університеті є спортивно-оздоровчий табір (СОТ).

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**. Створення освітнього середовища є сьогодні одним із пріоритетних завдань науково-педа-

гогічного колективу вищого технічного навчального закладу. Для вирішення цього завдання є необхідні умови у вигляді різних авторських підходів, які розкривають теоретичні та прикладні положення, що характеризують сутність, зміст і технологію створення освітнього середовища із заданими властивостями. Доведена ефективність запропонованих педагогічних умов до формування фізкультурно-оздоровчої самоорганізації, ведення здорового способу життя сучасними студентами та орієнтують молодь на якісно активне, позитивно заряджене (здоров'язберігаюче) середовище у вищому технічному навчальному закладі.

Студентам вищих технічних навчальних закладів для вирішення задач по формуванню фізкультурно-оздоровчої самоорганізації не вистачає елементарних медико-біологічних і методико-практичних знань. Для якісної підготовки студентської молоді для фізкультурно-оздоровчої самоорганізації є нагальна потреба по впровадженню педагогічних умов у вищому навчальному закладі. Планування та проведення теоретичної підготовки неможливо у зв'язку з незначною кількістю годин відведених на практичні заняття з дисципліни «Фізичне виховання», що вступає в протиріччя з рекомендаціями МОН України.

**Перспективи подальшого дослідження** проблеми вбачаємо в пошуку нових ефективних форм та методів проведення занять, які дозволять підвищити ефективність процесу фізичного виховання у вищому технічному навчальному закладі.

## References

- Griban, G.P. (2016). Tehnologiya formuvannya fizkulturno-ozdorovchih kompetentnostey u studentiv zasobami osobistisno-orientovanogo pidhodu do fizichnogo vihovannya [Technology of forming of athletic-health competencies for students by facilities of the personality-oriented going near P.E.]. *Physical culture, sport and health of nation*, 2, 18-25 [in Ukrainian].
- Gushchina, T.N. (2011). Pedagogicheskaya suschnost fenomena «obrazovatel'naya sereda»: po materialam issledovaniya [Pedagogical essence of the phenomenon «educational Wednesday»: on materials of research]. *Obschestvo. Sreda. Razvitie (Terra Humana)* [Society, Wednesday, Development (Terra Humana)], 4, 187–190 [in Ukrainian].
- Prykhodko, V. (2004). Kreativna valeologiya. Kontsepsiya i pedagogichna tehnologiya formuvannya studentiv tehnicnih i gumanitarnih spetsialnostey yak budivnichih vlasnogo zdorovya [Creative valeology. Conception and pedagogical technology of forming of students of technical and humanitarian specialties as building own health]. Dnipropetrovsk: NSU [in Ukrainian].
- Tovazhnyansky, L. (2002). Nova paradigma inzhenernoyi osviti i pidgotovka natsionalnoyi gumanitarno-tehnicnoyi eliti [The new paradigm of engineering education and preparation of national humanitarian-technical elite]. *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsialnimi sistemami* [Theory and practice of management the frames of society], 2, 3-9 [in Ukrainian].
- Yasvin, V. (2001) *Obrazovatel'naya sereda: ot modelirovaniya k proektirovaniyu* [Educational environment: from designing to planning]. Moscow: Sens [in Russian].

## Список використаної літератури

- Грибан Г.П. Технологія формування фізкультурно-оздоровчих компетентностей у студентів засобами особистісно-орієнтованого підходу до фізичного виховання / Г.П.Грибан // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. – Вип.2. – Житомир: Вид-во ФОП Євенок О.О., 2016. – С.18–25.
- Гущина Т.Н. Педагогическая сущность феномена «образовательная среда»: по материалам исследования / Т.Н.Гущина // Общество. Среда. Развитие (Terra Humana) – 2011. – № 4. – С.187–190.
- Приходько В.В. Креативна валеологія. Концепція і педагогічна технологія формування студентів технічних і гуманітарних спеціальностей як будівничих власного здоров'я / В.В.Приходько, В.П.Кузьмінський. – Дніпропетровськ: НГУ, 2004. – 230 с.
- Товажнянский Л.Л. Новая парадигма инженерной освіти і підготовка національної гуманітарно-технічної еліти / Л.Л.Товажнянский // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2002. – № 2. – С.3-9.
- Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В.А.Ясвин. – М.: Смысл. – 2001. – 368 с.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2018 р.

Стаття прийнята до друку 02.04.2018 р.

**Гладощук Александр**

кандидат педагогических наук, доцент  
заведующий кафедрой физического воспитания  
Днепропетровский государственный технический университет  
г.Камянское. Украина

## ВЫСШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ КАК СРЕДА ПО ФОРМИРОВАНИЮ ФИЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ САМООРГАНИЗАЦИИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

**Аннотация.** В данной статье рассматриваются проблемные вопросы современного высшего образования по формированию физкультурно-оздоровительной самоорганизации будущих высококвалифицированных

специалистов технических отраслей производства. Ориентация системы высшего образования на формирование профессиональной компетентности будущих специалистов требует создания образовательной среды, которая побуждает к реализации стратегических целей и задач по развитию общества. Цель: сделать анализ образовательного процесса высшего технического учебного заведения по формированию физкультурно-оздоровительной самоорганизации будущих высококвалифицированных специалистов технических отраслей производства и охарактеризовать особенности студенческой среды относительно ценностного отношения к здоровью личности. Методы: психолого-педагогическое наблюдение; анкетирование; методы психологической диагностики, физиологические методы (пульсометрия, тонометрия, функциональные пробы); методы двигательных тестов. Результаты: Обосновано и экспериментально проверены педагогические условия, обеспечивающие эффективность формирования физкультурно-оздоровительной самоорганизации, ведения здорового образа жизни современными студентами и ориентируют молодёжь на качественно активную, позитивно заряженную (здоровьесберегающую) среду в высшем техническом учебном заведении.

**Ключевые слова:** самоорганизация, среда, компетентность, студенческая молодежь, здоровье, образование, личность.

**Hladoshchuk Olexandr**

Candidate of Pedagogical Sciences, PhD, Associate Professor  
Head of the Department of Physical Education  
Dniprovsky State Technical University.  
Kamianske. Ukraine

### **INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION AS THE ENVIRONMENT OF FORMING OF SPORTS AND HEALTH SELF-ORGANIZATION OF STUDENT YOUTH**

**Abstract.** The article deals with the problem questions of modern higher education in the brunch of formation of physical culture and health self-organization of the future highly skilled experts of technical branches of industry. The orientation of the system of higher education on forming of professional competence of future specialists requires creation of educational environment that induces to realization of strategic aims and tasks on development of society. Purpose: to conduct the analysis of educational process of higher technical educational establishment on forming of athletic-health independently to get organized of future highly skilled specialists of technical industries of production and describe the features of student environment of the relatively valued attitude toward the health of personality. Methods: analysis of scientific and methodical literature; psycho-pedagogical supervision; questionnaire; methods of psychological diagnostics, physiology methods (pulsometry, tonometry, functional tests); methods of motive tests. Results: The pedagogical conditions ensuring the effectiveness of physical culture and health self-organization formation, the conduct of healthy lifestyle by modern students and orient young people to a qualitatively active, positively charged (health-saving) environment in a higher technical educational institution are substantiated and experimentally verified. Also the role and importance of the educational environment of the higher technical educational institution in shaping the athletic and recreational competence of student youth is revealed. It is proved that production loads in modern conditions of industrial development require a significant increasing of the psychophysical capabilities of every person. So the characteristics of the students' environment in relation to the value of individual health are given. Focus of the higher education system on the formation of professional competence of future teachers requires the creation of an educational environment that encourages the implementation of strategic goals and objectives of the development of education. The development of the educational environment in higher educational institutions is associated with the introduction of innovative pedagogical technologies into practice, the design of modern educational content, vocational guidance, the increase in the volume of independent seatwork of students, and the implementation of the creative and problematic tasks.

**Key words:** self-organization, environment, competence, student youth, health, education, personality.